fra Forfatteren.

Prof. dr. Yngvar Nielsen:

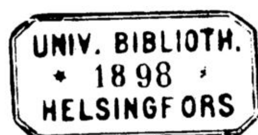
Valamo i Ladoga.

[Separataftryk af »Det norske geografiske selskabs« aarbog VIII].

Kristiania.

Thronsen & Co.s bogtrykkeri.

1897.

Prof. dr. Yngvar Nielsen:

Valamo i Ladoga.

Foredrag den 29de november 1896.

Da jeg i august drog ud paa en reise til Finland og Rusland, hørte et besøg ved Ladogastranden ikke med ind under den paa forhaand opgjorte plan for tidens anvendelse. Det var en af Finlands mest fremragende mænd, som under dampskibsturen mellem Stockholm og Helsingfors først ledede mig ind paa den tanke gjennem sine fortællinger om det store kloster Valamo, som det ligger langt ude i *Ladoga*. Paa hans raad drog jeg derhen, og jeg angrer ikke paa at have fulgt det.

Det stod som en tilbagevenden til tider, der hos os forlængst ere langt tilbagelagte, og dette blev lokkende. En saadan reise, der i sig selv ikke vilde kræve lang tid, vilde byde paa meget af interesse. Foruden Imatras kolossale vandfald, som jeg allerede i forveien havde været bestemt paa at besøge, kom der nu yderligere til en tur gjennem Karelen, et i flere henseender mærkeligt landskab, og en fart over Ladoga med Valamo som maal.

Her var netop det samme, som jeg senere, paa min reise gjennem Rusland, havde leilighed til gjentagne gange at se. Et stykke af fortiden, der er blevet staaende igjen, og som ved sin side har det pulserende nutidsliv. Kanske havde færden til Valamo været noget mindre lokkende, hvis den var bleven nævnt for mig en maaned senere, efterat jeg havde havt adgang til at titte lidt ind i flere klostre og dermed var bleven en smule forvænt. Nu stod den lokkende foran mig — og jeg drog mod Valamo. Saa skal jeg nu forsøge at skildre, hvad jeg der fik at se. Mit foredrag vil ikke bringe videnskabelig nyt. Maaske kan det dog have sin interesse.

Saa kom jeg om middagen den 30te august til *Sordavala*, en liden by ved en af Ladogas talrige smaafjorde. Her berører den karelske jernbane Ladoga, for saa atter at vende sig mere mod NV og gaa op til Joensuu, der nu er dens foreløbige endepunkt. Sordavala er gammelt finsk land, ligesom hele Karelen. Men det blev i forrige aarhundrede afstaaet til Rusland, og først efter 1809 atter forenet med det øvrige Finland. Karelen og det saakaldte gamle Finland er en gave af keiser Alexander I.

Medens de stod under Rusland, havde indbyggerne traktatmæssig ret til uforstyrret at beholde sin evangeliske tro. Men samtidig var det ikke let at modsætte sig en missionerende virksomhed fra munkene i de her forlængst grundede to russiske klostre, *Valamo* og *Konevits*, der begge i de urolige tider havde havt en beskyttelse deri, at de vare anlagte paa øer i Ladoga. Klostrene fulgte med i gaven. Om deres tilværelse end kunde stride mod finske love, var det dog ikke muligt at fjerne munkene, der havde sin historiske ret til at beholde de gamle bosteder. Saaledes fik det lutherske Finland, sammen med den store keiserlige gave, der gjenoprettede dets gamle grænser, ogsaa de to klostre, uden adgang til at kunne regulere den saaledes fremkomne anomali.

Valamo kloster — *Valaamski monastir*, som det heder paa russisk — staar i adskillig forbindelse med Sordavala. Der er i den lille by et herberge, som tilhører klosteret, og i dette er en af dets munke bosat. Jævnlig komme ogsaa de øvrige munke ind til byen. Klosteret har for nogle aar siden kjøbt et dampskib, som heder »Valamo«, hvilket nu gaar i regelmæssig rute mellem Sordavala og St. Petersburg. Med dette og med de øvrige dampskibe, der fare i den samme rute, er der let adgang til at komme til klosteret. Der kan overnattes ved dette, og man kan den følgende Dag fortsætte videre nedover Ladoga til Schlüsselburg og saa reise nedover Neva til St. Petersburg — eller ogsaa vende tilbage til Sordavala.

Omstændighederne føiede sig ikke saaledes, at det nu blev muligt at tage ned over Ladoga, — en rute, som i sig selv kunde være fristende nok. Hele den 31te august laa jeg over i Sordavala og leiede saa for næste dag det lille dampskib »Niemela«, som for firti finske

mark stod til min raadighed fra den tidlige morgen til den sildige aften, og med dette kom jeg da afsted.

Den 1ste september var ligesom den foregaaende dag solrig og varm. Ikke en sky viste sig paa himmelen, og da jeg sent om aftenen atter styrede ind til Sordavala, kunde jeg medbringe bevidstheden om at have havt en mærkelig dag, tilbragt under de gunstigst mulige omstændigheder, hjulpen af veirheld og lykke, medførende et reiseminde, der staar mellem de første, jeg har fra mange reiser i mange lande.

I straalende solskin maa det hellige Valamo sees. Da er farten over Ladogas mægtige flade herlig. Først styres der ud fra Sordavalas trygge havn, gjennem en lang skjærgaard, der mest minder om Tønsbergfjorden, og saa mellem de sidste holmer ud paa »havet«, som befolkningen her gjerne nævner denne vor verdensdels største indsø. Her, hvor man slipper det faste land, dukker først Valamo frem, langt ude i horisonten, hvor de mindre øer af gruppen hyppig løftes op ved hildringen. Kirkernes gyldne kugler glimre i solens straaler, som de opfange for atter at kaste dem ud over land og sø. Nikolaikirken, med sin ægte russiske taarnbygning, viser sig først som yderste forpost mod nord for det hellige land. Triumferende hæver den sin gyldne taarnkugle; med sine straaler vinker den besøgeren imøde. Fjernt fra Byzanz, i det høie norden, staar her det første mindesmærke af den byzantinske kunst, mægtigt og imponerende.

Min lille »Niemela« skar sig vei henover Ladogas vande, der paa denne straalende sommerdag ikke krusedes af nogen vind. Det var et uhyre speil, der opfangede billedet af den skyfrie himmel og af Valamos tindrende taarne og kupler, som viste sig alt tydeligere, eftersom skruen drev skibet nærmere mod munkenes venlige kyst. Det er ikke fra denne kant, de store pilegrimsskarer nærme sig mod sin reises maal; men herfra var det, de skulde se Valamo, hvis de ønskede at faa det rette indtryk deraf. Thi her kneise de store pragtbygninger nær ved stranden; her vise de sig mere majestætisk end fra nogen anden side. Fra syd, fra den russiske side er det, de fromme skarer nærme sig, med de for dem særlig bestemte dampskibe. Men det er nordsiden, som mest maa imponere og stemme til andagt.

Blikket kunde ikke rive sig løs fra de hellige kyster, som de alt mere løftede sig op af den mægtige vandflade. Til begge sider veg

Finlands kyst tilbage, og snart begyndte den at dukke ned under »havet«. Ladoga imponerer — den er storslagen som det virkelige hav, mægtig og rolig, som om ogsaa dens bølger hvælvede sig over vikingers grav.

Nikolaikirken var omsider nær, og »Niemela« sagtnede sin fart, idet den løb ind i det smale løb, der fører op til Valamos sikre og rummelige havn. Det var fjeld som hjemme; lave, men bratte skrænter klædtes af den frodigste skov, og atter kunde jeg drømme om, at jeg færdedes mellem de trange sunde ved Tønsberg. Men det var dog ikke som i hjemmet. De sortklædte munke, det høie, blankt polerede kors af graa granit, der stod nedenfor kirken, viste, at her var en anden tro raadende, og at her var grænsen for en kreds af religiøse forestillinger, som var vidt forskjellig fra vore. Men netop dette var tiltrækkende. Jeg følte mig, som om jeg stod paa tærskelen til en helt ny verden.

Det var den græske kirke og byzantinismen, med hvilken der her for første gang i mit liv bød sig en anledning til at blive personlig kjendt. Som bygningernes ydre skiller sig ud fra, hvad der var tilvant hjemme, saa var ogsaa det, som boede bag de skinnende mure, noget ganske nyt og uvant. Valamo er paa denne kant den græske kirkes yderste forpost, kastet ind paa det lutherske Finlands gamle grund og gjennem lange kampe hævdet for den græske kirke. Det er mod Finland, hvad Petschenga er mod norden, en forpost, der skal antyde, at denne kirke holder fast paa sin grund og er langt fra at vllle slippe det tag, som den har naaet gjennem lange kampe. Valamo har engang været en *ecclesia militans;* de gamle klosterbygningers udseende har da antagelig ogsaa i mangt og meget taget sit præg deraf. Nu ere de trange tider forlængst tilbagelagte, og Valamo staar der som den pragtfulde *ecclesia triumphans.*

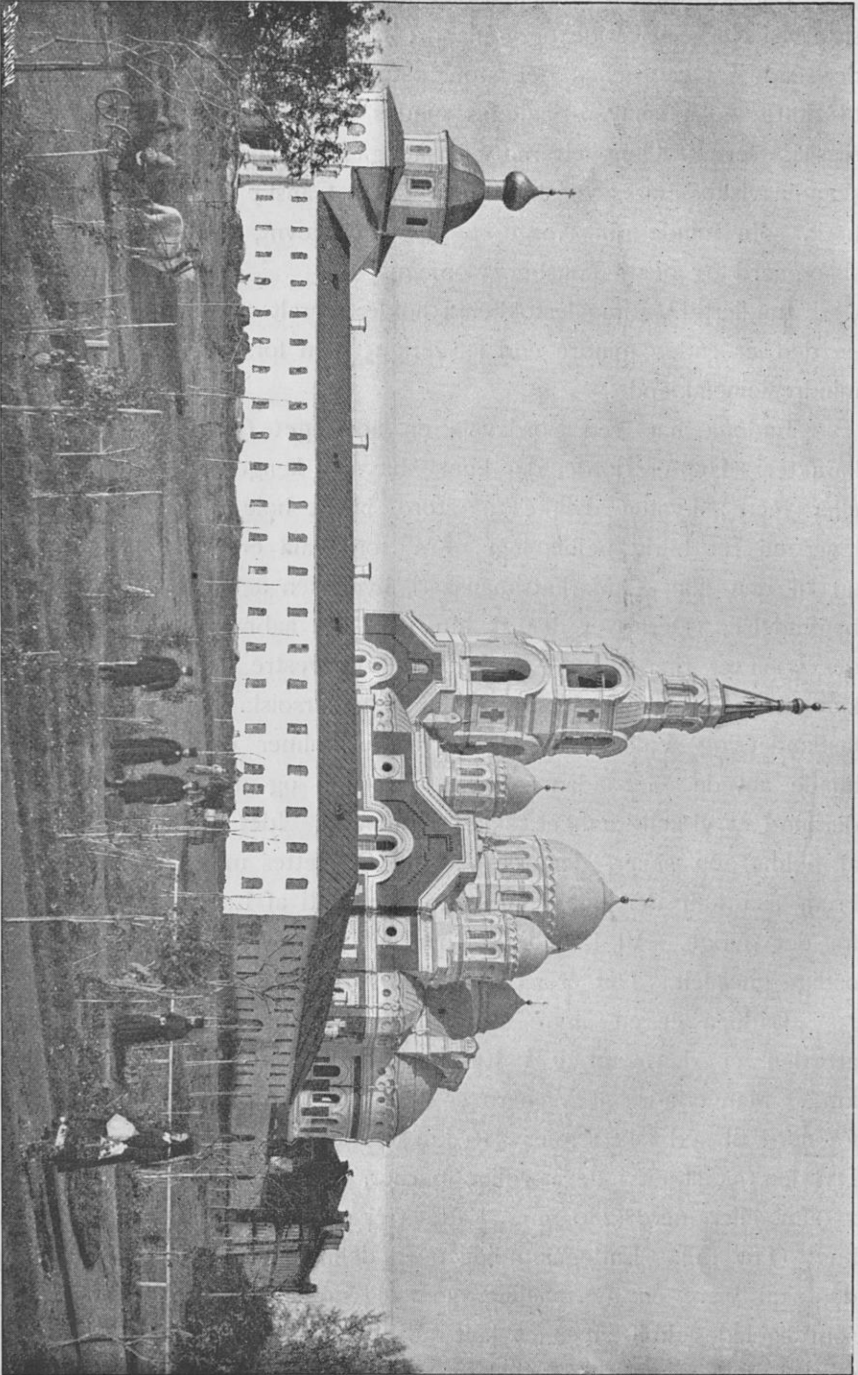
Her er tilstede aggressive tendenser, og der kan forestaa en kamp mellem den lutherske og den græske kirke, under hvilken der kan blive en stærk spænding. Bortseet fra lutheranismens egen kraft, bliver der her ogsaa at kjæmpe mod den finske seighed, der let kan blive egget til stærk modstand, selv om der ikke i forveien er tilstede nogen stærk religiøs interesse.

Ladogastranden er den østlige afslutning af de fjelde, som strække sig over Norge, Sverige og Finland. Længere nede ere Ladogas bredder flade. Der træffes det store østeuropæiske fladland, som gaar op til dette indlandshav. Saaledes mødes her skandinavisk kystnatur og russisk slette. Omgivelserne af Ladogas nordvestlige partier ere ægte skandinaviske, mere svenske end norske. Ganske vist er der her mange træk, som minde om Norge, og jeg har nævnt, at der er lighed med skjærgaard og øer i Tønsbergs omegn.

Imidlertid er maalestokken i høide overalt en mindre end hos os, — den er endog mindre end i Sverige; men forskjellen bliver dog her mindre iøinefaldende.

Ladoga har ved Sordavala en udpræget fjord- og skjærgaardskarakter. Her er fjorde, der kunne have en længde af femten kilometer eller mere; kysten dækkes af store, jævnt høie øer, paa hvilke der lever en ret talrig befolkning. Fra Sordavala er der nøiagtig 15 km. ud til den lille ø, Markatsimansaari, hvor den aabne Ladoga tager sin begyndelse. Derfra er der 25 km. over det aabne farvand til Valamo, der igjen er fjærnet 25—30 km. fra det vestre land. Det ser efter karterne ud, som om der her løber en undersøisk ryg, idet der mellem fastlandet og Valamo ligger en række holmer og skjær, der ialfald kunde antyde en saadan. Mellem Valamo og det nordre land findes derimod et virkelig aabent, skjærfrit farvand. Idet der ogsaa er en rad af holmer og skjær, der fra Valamo fortsættes mod den anden, østre bred, saa kan der tales om et nordre parti af Ladoga, der er adskilt fra det øvrige. Vi befinde os her inden grænserne af Finlands store østlige gneisfelt. Det er i dette, Ladogafjordene skjærer sig ind.

Ladoga er en uhyre vandflade. Det er overflødigt at nævne, at den er den største i Europa, med et fladeindhold af 18,129 km.². Man erindre at Vænern er ikke fuldt 6000. Som største længde fra nord til syd kan regnes 210 km., med en største bredde af 126 km. Dybden er størst i de nordlige partier, hvor der ofte træffes dyb paa 250 m. eller mere (280 m.). Ladoga er saaledes dybere end den finske bugt (110 m.). Ladogas høide over denne er ikke mere end 18 m.; der skal være en ny maaling, som jeg dog ikke nærmere kjender, og som ligeledes kun giver et lavt tal. Hele den store vandmasse, der samles op fra sytti tilløb, skal gjennem Neva strømme ud i havet. Af

Valamo.

Valamo havn.

tilløbene har Vuoksen for sig et nedslagsdistrikt paa 64,000 km.^{2}. Som sidestykker kan nævnes, at Glommen med Vormen alene repræsenterer 40,000 km.^{2}, Mjøsen 364 km.^{2}. Tal ere talende, og sammenligningen med vore største elve og indsøer vil først rigtig vise, hvilke mægtige dimensioner her findes.

Her er saaledes en vigtig geografisk grænse. Valamo i Ladoga bliver, hvad vore ytterste holmer og skjær ude ved Buland ere i havet. De ere fjeldlandets yderste forposter mod øst, ligesom hos os Buland er det mod vest. Vi maa da heller ikke glemme, at denne geografiske grænse ogsaa har været en politisk. Valamo har hørt med under det omstridte grænseland, hvor Germaner, Slaver og Finner mødtes. Hid gaar mod øst det territorium, hvorover skandinaviske konger i fortidsdage have strakt sine krav, og det er mere end et tilfælde, naar Valamos munke fremvise netop Magnus Smeks grav. Thi det viser, hvor langt de nordiske konger i gamle tider kunde lade sin magt føle. Magnus, denne konge, der faktisk har fundet døden aar 1374 paa Bømmelfjorden, — for ham have efterfølgerne af de græske munke fra Athos ladet lægge et kenotafion paa en af Ladoga omskyllet ø, — over ham have de digtet en formelig legende, der skulde vise, hvordan han tilsidst var bleven en munk efter den græske kirkes regler. Valamo er grænsesten mod østen for den skandinavisk-finske verden, baade geografisk, historisk og politisk. Bevidstheden herom maa ogsaa være egnet til at vække interesser for dette sted, der jo vil hævde sig æren af at eie en grav, der skal gjemme de jordiske levninger af en fyrste, der i livet bar Norges krone.

Valamo er en gruppe af øer, en stor hovedø og flere smaa. Hovedøen er en flad klippeø. Den største længde er 11 km., regnet fra SV til NØ, medens den lodrette axe paa denne linie er omkring 7 km. Fladeindholdet beregnes til 30 km^2. De tilstødende øer ere ganske smaa, og de kunne vel nærmest kaldes holmer og skjær. Paa sydsiden ligger Kelisaari, paa østsiden den Hellige ø, der ogsaa har været kaldt »Gamle Valamo«. Tallet af de mindre øer opgives til omkring 40, og dette kan vel nogenlunde slaa til.

Selve Valamoøen er i størrelse de øvrige afgjort overlegen, og hvad der i almindelighed kan anføres om den lille gruppe, maa først og fremst gjælde denne ø.

Den er det hellige, det fredede land, hvor ikke engang et rovdyr skulde have tilladelse til at gjøre ondt. Ræven har dog i dette punkt taget dispensation, og da Ladoga mindst er tilfrossen fra februar til april, vilde det neppe være muligt at faa dette dyr udryddet. Derimod skal der ikke paa øen forekomme andre rovdyr. Men for alle andre dyr er Valamo det forjættede land. Intet dyr maa her dræbes. Man fortæller, at munkene inde paa fastlandet kjøbe gamle heste og transportere dem over til sin ø, hvor de saa faa spise naadsens brød til sin sidste dag. Der er mange heste, og om end kanske den større del af dem er tarvelige, delvis endog helt affældige dyr, saa er der andre, som se ret staselige ud, og der tales om et meget vakkert spand, der er abbedens eget.

Der er en stor ladegaard, bygget nær ind til de egentlige klosterbygninger, og denne afgiver rigelig plads baade for de talrige heste og de maaske endnu talrigere kjør. Nu var for øvrigt det store fjøs helt eller paa det nærmeste tomt. Kjørene tilbragte sommeren ude paa holmerne, og der vilde endnu hengaa nogen tid, forinden de kom tilbage.

Bevidstheden om, at mennesket er dyrenes ven, ikke deres fiende, maa virke paa alle øens dyr. Selv de store skovens fugle skulde med stor ro tage menneskets nærhed og kun være ganske lidet skye. De have nu engang vænnet sig til at leve paa en saadan fod med menneskerne, og ingen forstyrrer deres ro eller svækker deres tillid. Den, som føler for dyr, vil ogsaa blive paavirket ved den behandling, som her bliver alle dyr tildel. Den kan forsone med meget.

Munkene er ikke alene dyrenes venner. De ere ogsaa venner af træer og planter. Hele øen og mange af holmerne dækkes af en yppig skovvækst, og i de velstelte haver dyrkes mange sjeldne planter. Her maatte være noget for en botaniker. Munkene ere ivrige og heldige gartnere, der forstaa, hvor tiltalende denne syssel er, — hvorledes den netop passer for deres kontemplative liv. Maaske der mellem disse flittige arbeidere, der færder omkring i de vidstrakte haver, kan findes mere end en, som efter et i storme omtumlet liv her har fundet ro og hvile.

Munkene passe paa, naar et dampskib nærmer sig, og idet den reisende træder iland paa deres brygge, vil han som oftest se sig modtagen af en eller to, der ogsaa, om det gjøres nødvendigt, kunne hjælpe

til at bringe tøiet iland. Alt ydes i Valamo uden betaling. Den reisende kvier sig ved at modtage saa meget. Men dette er overflødigt; der er en stor velvillie.

Paa selve bryggen træffes det første kapel, hvis forside fremviser to mægtige slebne søiler af den vakre finske granit. Kapellet er aabent, der hænger et billede af Valamos første grundlæggere, munkene *Sergei* og *German*, der fandt veien hertil fra Athos.

Fra kapelet fortsættes opover mod klostret. Her passeres atter et nyt kapel, der er reist af *Damaskin*, den abbed, som især har hævet Valamo til, hvad det nu er, til minde om keiser Alexander II., der ogsaa har besøgt klosteret.

Ovenfor bakken breder sig en stor flade, paa hvilken klosterets bygninger ere opførte. Her er tilhøire en stor, muret bygning, der er hotel for de fremmede, som besøge øen. Her bydes frit logis og the. Den, som ønsker det, kan ogsaa uden vederlag besøge spisesalen og med munkene deltage i deres maaltider. For enhver, som ikke er fortrolig med klosterdiæten, er det dog at tilraade, at han medbringer en del proviant. Det er vistnok faa, hvis videbegjærlighed ogsaa lader dem overvinde sig til at nyde klosterkosten.

Hotelbygningen er meget solid. Hvælvede gange gjennemskjære den efter dens hele længde, og efter disse ligge de talrige værelser, hvori reisende og pilegrime indkvarteres. Det hele ser noksaa pent ud. Jeg gik alligevel derfra med en vis mistillid til en i alle enkeltheder gjennemført renslighed og var tilfreds med at have »Niemela« ved haanden for at føre mig tilbage til Sordavala. I gangene var der en kvalm, trykkende lugt, og denne gjennemtrængte ogsaa værelserne. Disses udstyr var simpelt. Et større rum gjorde tjeneste som et modtagelsesværelse og prydedes af keisernes portræter. De afdøde vare malte i olie; keiser Nikolaus II. og keiserinde vare kun gjengivne i olietryk.

I hotellet gjælder det om at faa en fører til en vandring omkring i de hellige bygninger med deres omgivelser. Man havde i Sordavala for mig omtalt en ung munk, Alexander, der talte tysk, og som i den senere tid havde været veiviser for mange reisende. Den vakre munk havde, som det sagdes, vakt damernes særlige interesse. Man omtalte ham som en dannet mand med en tiltalende optræden.

Vi spurgte efter Alexander. Alle kjendte ham, og naar der kom langveis reisende, lod det til at være selvsagt, at de ønskede en saa yndet fører. Men gode raad var dyre. Alexander havde taget sig en tur ud i skoven for at samle sop.

Fra den velpudsede, hvide klosterbygning strækker der sig bratte terrasser ned til stranden. Her vokser smukke træer, og her findes sorter, som ellers ikke saa langt mod Ø. skulde kunne tænkes at vokse under en saa høi breddegrad. Klosteret behøver en mængde rodfrugter, da munkene i stor udstrækning leve paa sadanne. Hvad der tiltrænges, skaffes i egne haver. Der arbeides paa at gjøre Valamo til et mønsterbrug. Gaardsdriften foregaar med de kræfter, over hvilke klosteret selv kan disponere. Her anvendes enhver til det arbeide, for hvilket han eier betingelser og forudsætninger. Valamo behøver mange arme for sit gaardsbrug og sit fiskeri, dersom det med hensyn til sine medlemmers underhold skal være sig selv nok.

Paa samme maade er det her i alle henseender.

Klosteret har foruden det større dampskib »Valamo«, ogsaa en anden, liden baad »Sergei« og en endnu mindre. Det har for de nødvendige reparationer anlagt et eget mekanisk værksted.

Der er lærde munke i dette samfund. Klosterets historie, et værk i to bind, der udkom i St. Petersburg 1889, er besørget ved dem, og saadanne munke gjøre ogsaa tjeneste i det veludstyrede bibliothek, der findes opstillet i et par sale, og som væsentlig syntes at indeslutte theologisk og historisk literatur. Maaske der kan findes nogle manuskripter. Men de ere da ialfald ikke gamle. Som det i almindelighed vil være forgjæves at gjennmsøge de russiske klostre efter saadanne skatte, saa er det specielt paa Valamo umuligt at tænke paa noget fund. Selv om de første munke, der kom hertil fra Athos, skulde have medbragt værdifulde manuskripter, hvad jo i sig selv kun er lidet rimeligt, saa vilde disse være gaaede helt tilgrunde under de ødelæggelser, der i aarenes løb have hjemsøgt øen.

Det nuværende bibliothek opbevares i hvælvede sale og er saaledes vel beskyttet imod ulykkestilfælde. Deri gjemmes ogsaa en del erindringer om de tvende afdøde keisere, som have besøgt klosteret, og hvis minde derfor ogsaa i særlig grad æres her. Det er Alexander I. og Alexander II. Navnlig have de gjenstande, som knytte sig

til denne sidste, og som minde om hans ulykkelige endeligt, sin interesse. I rækken af de nyere russiske keiseres portræter er der vel intet, der giver et saa sjælfuldt indtryk, som netop hans.

Klosteret søger sin oprindelse tilbage i en meget fjern fortid. Aar 992 nævnes som tidspunktet for munkene Sergei og Germans ankomst fra Athos til øen, hvor de om sig samlede et antal eremiter, der her fandt et fristed. Det tør dog forudsættes, at der mindre har været et helt organiseret klostersamfund end forskjellige mindre Eremitkolonier, der tilsammen dannede det midtpunkt, fra hvilket arbeidet for den græske tros udbredelse udgik. De urolige forhold maa have voldt munkene meget afbræk, men kunde dog ikke hindre dem fra at gjøre betydelige fremskridt. I det 16de aarhundrede var der større russiske menigheder i Karelen; 1393 var klosteret Konevits grundlagt af en munk fra Nowgorod. Aar 1611 skal øen være hjemsøgt af svenske tropper, som da forjagede munkene. Fra 1685 var øen i nogen tid alene beboet af svenske kolonister. Men saa kom munkene tilbage, og i det 18de aarhundrede have de alt mere og mere befæstet sin stilling.

Valamos store anseelse daterer sig dog fornemmelig fra det 19de aarhundredes midte. Det er *Damaskin*, der i 1842 blev *igumen* eller abbed, som især grundlagde denne. Han er Valamos store reorganisator. Udgaaet fra en af de fremdeles paa øerne gjenværende eremitkolonier, havde han havt tid til at vinde indsigt i de mangler, som klæbede ved klosteret, og da han blev dets forstander, satte han al sin kraft ind paa det store reorganisationsarbeide, som han efter haanden gjennemførte. Med fuld ret kan siges, at det moderne Valamo er et værk af ham og hans efterfølger, *Jonafan*. For tiden er der den tredie *igumen*, fra og med Damaskin.

Dette kan forklare, at Valamo i sit ydre har et meget nyt og moderne udseende. Den mægtige klosterbygning er et værk af vor tid, selv om dens ide og bestemmelse efter vor lutherske opfatning er ægte middelaldersk. Den danner en stor firkant. Gjennem den *hellige port* — eller rette gjennem en liden gang ved dennes side — kommer den besøgende ind paa den ytre klostergaard. Porten fører under et taarn, hvori der er et lidet kapel, *Peter Pauls* kirken, og ved dennes side de keiserlige celler, der 1819 benyttedes af keiser Alexan-

der I. og 1858 af keiser Alexander II. Den indre bygning anvendes som sygehus, og under denne fører en ny port ind paa den indre klostergaard, hvor *Preobrahsenska* kirken hæver sig tilhøire, medens tilvenstre sees den beskedne bolig, hvori klosterets mægtige forstander har sin bolig.

Da jeg var specielt anbefalet, aflagde jeg et besøg hos *igumen*'en, der velvillig modtog den fremmede besøger. Konversationen førtes gjennem dobbelt tolk, russisk-finsk-svensk-norsk og kunde som en følge deraf ikke gaa synderlig levende. Abbeden bød the, der serveredes af en tjenende klosterbroder. Abbeden var rekonvalescent efter en ved overanstrengelse i arbeidet paadragen sygdom. Det gik saaledes ikke an at lægge beslag paa hans tid og velvillie for længe.

Hans motagelsesværelser vare hvælvede, men ikke meget store. De vare møblerede med tunge solide mahognimøbler, formodentlig russisk arbeide fra 40 og 50 aarene; paa væggene hang flere malerier, der forestillede billeder af klosteret. For øvrigt var der lyst og venligt. Rigtignok var der heller ikke noget, som antydede, at man her befandt sig i en mægtig kirkefyrstes bolig, og det er neppe rimeligt, at en kollega af Valamos *igumen* inden den romerske kirke vilde lade sig nøie med en bolig, der var saa lidet prunkende.

Valamo er en institution af høi rang.

Det er endnu ikke blevet en *lavra*, som de fornemste klostre kaldes, og det staar forsaavidt ikke ved siden af f. ex. det store Alexander-Newsky kloster i St. Petersburg. Det er et *monastir*, men som saadant er det af første rang, og derfor kan det vistnok gaa an at betegne dets forstander som en kirkefyrste. Overhovedet er det i den russiske kirke munkene, der have de bedste udsigter til at naa høit op paa rangstigen. Af dem tages de høiere geistlige, og vil en præst naa op i disses rækker, maa han gaa over i munkestanden. Saaledes skal det være gaaet med den nuværende græske biskop i Finland, Antonios.

Preobrashenska kirken er Valamos store glanspunkt. Grundlagt 1887 og fuldendt 1896 er den et monument over *igumen* Jonafans virksomhed i og for klosteret. Der er en gammel kirke, som fremdeles er bevaret, om end i meget oppudset stand, og ovenover denne er saa den nye bygget op. Denne har en længde af 62 m., med en bredde af 31 m.; kuppelen reiser sig 41,5 m. og klokketaarnet 68 m. Intet

er sparet for at give de to kirker, som det berømte valfartssted, al den glans, hvormed kunsten kan forlene dem. De straale formelig af guld.

Underkirken er lav. Den bestaar af tre kapeller og chor, hvilket sidste kun betrædes af præsterne, og som ved en rigt udstyret *ikonostas* skiller sig fra den øvrige kirke. Ikonostasen er den væg, der er opført mellem menighedens kirke og præsternes chor, gjennembrudt med døre og udstyret med malerier, der fremstille Christus og helgener. I underkirken findes, ved anden pille tilhøire, en grav, dækket af en gylden sarkofag med alter, den grav, der fra 1180 skal have indesluttet Sargej og Germans legemer. Dette gravminde er klosterets centrale helligdom. Underkirken benyttes for øvrigt kun om vinteren, da den øvre ikke kan opvarmes. I oktober flyttes gudstjenesten ned, for at afholdes i underkirken vinteren over, og naar denne er tilende, tages den øvre kirke paa ny i brug.

Overkirken er et usædvanlig pragtfuldt gudshus. Stilen er, hvad man kunde kalde modern byzantinsk. Søiler og vægflader straale i guld. Alle felter er udfyldte med malerier, der tildels er udførte af virkelige kunstnere blandt munkenes tal. Fremfor alt er ikonostasen et mesterværk af forgyldning og maleri; den dækker med sine døre for alter af sølv og guld, som lyser ud over den troende skare, naar dørene under messen slaaes tilside. Store og brede galerier omgive kirken, og ovenfra disse er det herligt at se ned i de straalende haller under kuplerne. Det er, som om alene den byzantiske stil kan passe for den græske ritus. Jeg har ialfald havt denne følelse, baade i Isakskirken med dens i sig selv imponerende renaissance, og i de smaa kirker paa Kremlin i Moskwa. Det er kun i de byzantiske kirker, den eiendommelige græske ritus kan komme til sin ret.

Over kirken rager en stor midtkuppel i veiret og rundt denne fire andre. Paa deres indvendige vægge er der anvendt en lignende luxus i udstyret som forøvrigt i kirken. Ovenfra hvælvene kastes straaleglansen ned af den luende forgyldning, der omgiver de legemsstore helgenbilleder, som skue ned fra høiden. Her faar man et indtryk af en stil, der søger et af sine kraftigst virkende midler i en pragt, som endog i sine overdrivelser er langt fra at virke stødende.

Kuplerne ere paa sin ydre side blaamalede, med forgyldte stjerner, som et billede paa himmelhvælvingen, og øverst bære de hver sin

forgyldte kugle. Endnu høiere rager taarnet, der fra sine øvre partier byder en henrivende udsigt over klosteret og øen, med Ladogas blaafarvede flade som horizont. Kun mod nord og vest sees land, som dog fortoner sig ganske lavt. Ellers er der kun vand; — det er Ladogas store indlandshav. Valamo selv er som en have, en park, der minder om vor egen Bygdø. Kun selve klosteret er det fremmede element, der ikke passer ind i vore fra hjemmet medbragte forestillinger.

Og dog er det dette fremmede, som mest maa tiltrække os. Det er ikke den geografiske og heller ikke den politiske grænse, som her hos mængden af besøgende vil vække mest interesse. Det er som det religiøse grænsemærke, Valamo vil virke paa os, og der er denne kirke netop det mest imponerende.

Klosteret har ogsaa været sin egen bygmester. Det har atter i denne henseende formaaet at være sig selv nok. Med sine murende brødre har det her kunnet reise et monumentalt bygværk, som det med sine malende brødre har kunnet udstyre med en pragt, der maa vække forbauselse hos enhver, der betræder denne mægtige kirke, hvis tilværelse er et vidnesbyrd om den græske kirkes rigdom og kunstsans.

Paa den gamle kirkegaard, mellem en række af mere moderne gravsteder, findes den ligsten, der dækker over, hvad munkene paastaa skal være Magnus Smeks sidste hvilested. Det er en flad, firkantet sten, hvis indskrift giver indtryk af at være omtrent 200, maaske 250 aar gammel. Denne er affattet i rimede verslinjer, selvfølgelig paa russisk og lyder omtrent saaledas:

»Paa dette sted er begravet liget af den svenske konge *Magnus*, som traadte over til den russiske troesbekjendelse, — som efter sin død kaldtes *Gregor*, — som var født i Sverige 1336, — som kronedes 1360. Han havde en stor krigshær. To gange førte han krig med Rusland; to gange svor han ved Gud fred, men kunde ikke holde sit løfte. Han samlede paa ny en stor hær og forliste paa denne sø. Fra hans flaade blev ikke en mand tilbage, ikke engang en planke. Han selv svømmede i tre dage og tre nætter paa en planke. Gud bevarede ham fra drukning. Blæsten førte ham til stranden af dette kloster, og beboerne af denne holme modtoge ham. Munkerne bare ham sanseløs paa hænderne herhid. Han antog den græske tro. Fra kongelig værdighed blev han en munk. Han blev *shima* (ɔ: munk af en høiere

klasse). Han levede paa denne holme tre døgn. Han begyndte med kongekronen og sluttede som *shima*«.

At faa denne gravskrift tolket og oversat havde sine vanskeligheder. Den munk, som var min første veiviser, forstod heldigvis finsk, og oversatte den saa for min elskværdige finske ledsager paa dette sprog, hvorpaa han linie for linie gjengav den paa svensk, og derefter nedskrev jeg umiddelbart, hvad han havde oversat. Der kan nok være indløbet feil. Men disse ville i ethvert fald ikke være af synderlig betydning. Den uanseelige sten har neppe nogensinde tidligere været i den grad studeret, som den nu blev. Den første oversætter gik meget omhyggelig tilværks, og hvor han mente, at et bogstav kunde være lidt utydeligt — hvad blot ganske undtagelsesvis var tilfældet — saa følte han altid med en finger og søgte, om muligt, at faa de gamle træk udrenskede og opfriskede.

Stenen skulde jo være af klosterets mærkværdigheder. En kongegrav ude i Ladoga vil jo i og for sig være noget enestaaende, og her knytter sig ovenikjøbet en legende dertil, som yderligere maa vække interessen. Enhver besøger, der ikke kommer som den rene pilegrim, vil lade sig vise denne sten, og han vil, hvad enten han tror paa legenden eller ei, ikke staa der uden interesse. Ligstenens indskrift knytter sig til det saakaldte »Kong Magnus's Testamente«, der af P. A. Munch er antaget at være sammenskrevet af en russisk geistlig efter kongens død, kun at hans paastaaede redning fra døden i bølgerne og derefter følgende overgang til den græske tro nu er bleven lokaliseret til Valamo. Det kunde være lokkende at anstille en undersøgelse over denne besynderlige legendes oprindelse og vækst.

Paa en ganske anden kant af klosterets omgivelser er den nye kirkegaard anlagt, med dens vakre kapel. Her er der orden, og alt viser, hvorledes de hedengangne munkes og abbeders grave passes og pleies med omhu. Der er rig blomstervækst og fremfor alt maa Damaskins og Jonafans grave med deres høie, vakre kors af granit tiltrække sig opmærksomheden. Ved de russiske klostre ere gjerne kirkegaardene rigt udstyrede. De give en forestilling om, at der er mange, som søge at erholde sit sidste hvilested inden deres mure. Der er klostre, hvor de elegante monumenter formelig trænge hinanden til siden, og hvor betydelige kunstnere have vidst med mesterskab at fremtrylle de afdødes

billeder i marmor. Saadan er det nu ikke paa Valamo, der ligger for langt borte til, at den store og rige verden netop kan søge didhen for at faa sine kjære afdøde stedte til hvile i hellig jord, Men desuagtet er der af den nye kirkegaard gjort meget, og der er skabt en plet, der er sit formaal fuldt værdig. Her er et sted for hvile og ro, hvor ingen larm kan trænge hen, og hvor alle tanker nødvendig maa rette sig mod døden, og mod dem, som allerede have vandret gjennem dennes kolde og mørke port mod de evige boliger. Det er ogsaa efter vore lutherske begreber en virkelig kirkegaard, svarende til sin bestemmelse.

Rundt om paa den store hovedø, Valamo, ligger der kirker og underafdelinger af klosteret. En af de største kirker er *Nikolaikirken* ved indløbet til havnen. Den ligger paa en holme, og paa denne er der tillige opført et toetages stenhus, der afgiver bolig for 25 munke, som forrette tjeneste ved kirken. Holmen er et af de vakreste punkter paa og ved Valamo, og sjelden skal der vel træffes et sted, der mere kan aande fred, naar som nu naturen er rolig og indbyder til hvile. Men naar nordenstormen pisker Ladogas vande, og bølgerne rulle ind over den nordlige odde, hvor en primitiv fyrlygte viser veien ind i den sikre og beskyttende havn, da er det neppe ligesaa behageligt at være henvist dertil.

Kirken har en lueforgyldt ikonostas og et par vakre altere; men forøvrigt er der kun de hvidkalkede vægge at se. Over et af altrene er der anbragt et helt udskaaret billede af den hellige Nikolaus. Men et saadant strider mod den græske kirkes hævdede regler, og biskop Antonios har derfor ladet sætte en træplade udenfor, hvorved billedet afstænges og ikke kan modtage dyrkelse af de troende. Biskopen skal have udtalt sig skarpt om denne maade at afbilde en helgen paa, og have ytret, at billedet lettelig kunde blive taget for et afgudsbillede. Nu er der kun malede, ikke udskaarne billeder at se.

Inde i skoven, mellem høie og vakre træer ligger den tause eremit Nikolais hytte. Den ser nærmest ud som en af de smaa tømrede fiskeboder, der træffes i vore høifjelde. Dog har Jo Gjendes bod ved Gjendeosen, saa liden den er, budt den norske eremitfisker bedre bekvemmeligheder end, hvad der har staaet til raadighed for den russiske eneboer. Dennes lille, lave hytte, med det ludende tag, indeslutter en ovn, en sovebriks, en stol, et bord og et helgenbillede.

Her modtog den tause eremit keiser Alexander I. i 1819 og til ham nedlod han sig til at tale. Eremitens grav sees lige ved den nu ubeboede hytte; den dækkes af et tømret monument, en slags ligkiste, som han selv havde forfærdiget i levende live.

Paa selve hovedøen findes nu ingen eremiter. Derimod lever der nogle paa den hellige ø, og paa en anden holme skal der leve en eremit, om hvem det fortælles, at han ikke har talt paa fjorten aar. Men saa er der heller ingen, som besøger ham, forat ikke den hellige mand skal blive udsat for fristelsen til at tale.

Nikolai maa forsaavidt have havt en vanskeligere position, da han boede ganske nær ved klosteret og daglig maatte være udsat for at møde andre munke og derhos jævnlig blev besøgt af fromme troende eller nysgjerrige.

Munkene ere henviste til et meget ensformigt madstel. Den fremmede, som kommer til dem, er velseet gjæst ved deres bord. Men han vil, saafremt han medbringer lidt større fordringer, neppe føle sig meget oplagt til at benytte denne gjæstfrihed. Maaske den dannede russer lettere kan forsone sig dermed end den, som lever paa vesteuropæisk vis. Jeg har ikke deltaget i noget maaltid. Men allerede den i kjøkkenet paa Valamo herskende madlugt, der atter ganske lignede, hvad der slog mine næsebor imøde ved aabningen af en dør i det lille nonnekloster, *Strastnoi monastir* i Moskwà, har bestemt givet mig en afsmag paa at gaa til et bord, hvor der diskes op med en saadan tillavning.

Antagelig er det det grove brød, som tilberedes og nydes paa disse steder, der stærkest fremkalder denne lugt. Men der kommer ogsaa andet til. Maden koges i olie. Fisken laves med saadan tilsætning og ligesaa alt, som for øvrigt kommer paa munkenes bord, grød, sop o. lign. Fisken maa kun nydes paa bestemte dage, og paa fastedagene er den helt forbudt. Laks fanges i søen. Men munkene fortalte, at den kun nydes i en del af september. Sop lod til at være en afgjort yndlingsspise.

Jeg spurgte, om denne kost kunde være tiltalende, og man svarede, at den meget vel gik ned, og at der intet var at klage derpaa. Imidlertid er det i denne henseende ikke saa let at undertrykke visse

tvivl, og i ethvert fald er det paafaldende at iagttage de mange gustne ansigter, der træffes mellem Valamos beboere.

Hvor mange kan der være af disse?

Det var ikke saa let at faa bestemt rede derpaa, idet svarene lød meget forskjellige. En svarede paa et spørgsmaal derom: 200, en anden: 600, og en tredie mente endog: 1000. Sandheden tør maaske nærmest være den, at tallet veksler, og at der til en tid af aaret kan være flere tilstede, til en anden færre. Valamo skal drive en stor missionerende virksomhed. Det har øvet indflydelse paa den nærmestboende befolkning, og det har sendt sine munke langt ud.

Valamos missionerende munke have fundet veien lige til de yderste dele af det nordvestlige Amerika, der engang var russisk. Exemplet fra moderklosteret paa Athos er saaledes fulgt, og som engang missionerende munke fra Ægæerhavets bredder kom op til Ladogas fjerne strande, saaledes vandre deres efterfølgere langt ud for at forkynde den lære, som derfra var dem overantvordet. Valamo sætter sin stolthed i at kunne udsende sine missionærer. Dette var let at mærke af den maade, hvorpaa sagen blev omtalt, og det er jo ogsaa en hæderlig del af den gamle tradition, som derved opfyldes — et vidnesbyrd om, at troen ikke er et tomt ord.

Man ventede biskop Antonios til Valamo. Den store klokke skulde forkynde hans ankomst. Men den forblev taus, og jeg maatte undvære det interessante skuespil at se en biskops modtagelse af munkene. Hvad vilde det ikke have været at høre den vældige malmrøst af denne 1700 kg. vægtige kjæmpeklokke, der kan høres i en afstand af 40 km. Derimod lod en lidt mindre klokke høre sin vældige røst — den kaldte munkene til eftermiddagsmessen.

De bød mig og mine ledsagere at følge dem.

Det var den første messe, jeg saa efter græsk ritus, og den maatte derfor interessere meget. Siden har jeg været tilstede ved mange messer, baade i store og i smaa kirker og er bleven mere fortrolig med det græske ritual. I Valamo var alt dette nyt.

Munke og pilegrime trak op mod Preobrashenska kirken. De vandrede gjennem klosterportene og ind paa den indre gaard. Her behøvedes kun at følge strømmen.

Kirkens døre vare aabne, og sangen tonede os imøde. Thi messen var allerede begyndt.

Pilegrimene kjøbte, paa russisk vis, sine indviede lys af de munke, der stod bag en disk tilvenstre for indgangen. Det er disse lys, som de tænde og ofre til de helgenbilleder, der findes rundt om i kirkerne.

Kirken viste nu først rigtig sin størrelse; der var ikke faa samlede i den; alligevel kom disse bort, og de saaes kun som enkelte, der kastede sig ned paa sit ansigt.

Den græske gudstjeneste er demokratisk. Menigheden har ingen anledning til at sondre sig ud paa siddepladsene og der dele sig i grupper, bestemte efter andre hensyn. Enhver staar, hvor han vil, og der er fuld frihed til at bevæge sig under gudstjenesten og tage en anden plads. Man er ikke afhængig af en fast begyndelsestid og et tilsvarende klokkeslet, da det skal være sluttet. Dørene ere altid aabne, og enhver kan komme og gaa, som han vil. Snarest kunde det siges, at der er en altfor stor frihed, og at andagten paa denne maade let kan forstyrres. Der vises megen toleranse mod fremmede, og det tages disse ikke fortrydelig op, at de undlade den stadige korsing og nedkastelse.

Orgel forekommer ikke i den græske gudstjeneste.

Messen er kun vokalmusik, uden ledsagelse af noget instrument. Orgelet staar derfor, efter den russiske opfatning, ikke som noget kirkeligt instrument, og det er da let forklarligt, at man anvender det meget i verdslig musik. I den zoologiske have i St. Petersburg, hvor der hver aften gives koncerter, ofte med en høiest profan musik, — der spilles der regelmæssig paa orgel, og deri er der for menneskemassen intet stødende. Det mærkes let, at sædvanerne ere forskjellige, hvor man kommer hen i verden.

I kirken er alt sang — alene sang. Valamo har mellem sine munke et kor af gode sangere; det er ogsaa deri sig selv nok.

Natmessen eller morgenmessen skildres som særlig gribende. Før kl. 3 lyder klokken og kalder munkene til bøn og gudstjeneste midt i den mørke Nat. Ogsaa de tilstedeværende gjæster have da anledning til at følge med og overvære messen. Man indbød mig dertil. Men jeg maatte den næste aften være i St. Petersburg og kunde ikke afse tid.

Imidlertid var ogsaa munken Alexander kommen til og havde deltaget i den sidste vandring. Abbeden havde budt mig sin robaad, og jeg havde havt en rotur med Alexander og nogle andre munke paa de hellige vande. Alexander nævnte endnu en tur til den hellige ø som den endelige afslutning. Men mørket faldt paa.

Saa tog jeg afsked. Men medens »Niemala« gled hen over den mægtige vandflade og maanen langsomt hævede sig op bag den lave kyst, dvælede jeg ofte i tanken hos de venlige munke. Valamo glemmes ikke saa let.

